

Наша СЛОВА

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 51 (1150) 18 СНЕЖНЯ 2013 г.

З Калядамі і Божым Нараджэннем!

ЗОРКА

Ноч была, як, здаецца, і ўсе
у далінах сівелых Юдзі:
Стыг пудзінамі пыл пакрысе,
і сляды, і надзённы дзеі...
Брала моўчкі ў абдымкі сутонь
гліну й камень парогаў... вуголле,
гэн і гэт недагаслы агонь...
студні... ніўкі... пальмовае голле...
Найдаўжэй мо не спаў Віфлеем:
не хапіла вады там сягоння
ні людзям, ні вярблюдам, хай сем
вадаёмаў у месце... І ганіў,
кляў уголас прыбылы народ
доўга ўладу, парадкі, аж сцішыў
сон прысталы Давідавы род:
патанула і места у цішы...

Ды няхай і была, як усе,
гэта ноч, - а ў нябёсных суквеццях,
як лілея у срэбнай расе,
ззяла зорка, нязнаная ў свеце.
Хто тут бачыў такую калі?
Нат дзяды, цягам год гаратлівых,
час-часом зрок узняўшы з зямлі,
не спасціглі шчэ гэткага дзіва.
А яна зігачела, маўляў
само сонца. Плыла й зігачела,
аж святлом налілася зямля,
хваляваннем дзіўным затрымцела.
Палі пастыры ніцма ў палёх,
пазбіваліся ў гурты авечкі,
ветры й тыя стулілі крылле -
затрымаліся зорка... і вечнасць...

Бо ў пячоры за мескай сцяной
гэтай ночай
сышліся ўсе згадкі,
ўсе чаканні, жылі што даўно:

Нарадзіла Марыя
Дзіцятка!
О, маленькая светлая ззянь
на трысці ды саломе, Табою
з цемры, з вусцішы чорнай рыззя
свет устаў, свайго шчасця не ўтоіць.
Глян, сагнулася зло, папаўзло
ў ноч з-пад сэрцаў людскіх, з-пад парогаў,
Нарадзілася!
Ззяе святло!
Слава ж,
слава на ўзвышшах - Богу!

Наталля Арсенева.

ISSN 2073-7033

Увага

У студзені 2014 г. у сядзібе ТБМ у межах кампаніі "Будзьма" працягвае працаваць гістарычная школа "Гісторыя ў падзеях і малюнках" пад кіраўніцтвам кандыдата гістарычных навук

Алега Трусава.

У снежны занятакі абдуцца: 6 студзеня (панядзелак), 13 студзеня (панядзелак), 20 студзеня (панядзелак), 27 студзеня (панядзелак).

Пачатак а 18-й на вул. Румянцава, 13. Уваход вольны.

215 гадоў з дня нараджэння Адама Міцкевіча

Гісторыя еўрапейскай культуры ведае выпадкі, калі за права назваць выдатнага пісьменніка сваім земляком вяліся і вядуцца гарачыя спрэчкі. Гэта датычыцца і месца нараджэння выдатнага паэтрамантыка XIX ст. Адама Міцкевіча. Адно называюць Наваградкам на Гарадзеншчыне, другія - Завоссе, што ў Баранавіцкім раёне, трэція прытрымліваюцца версіі, што Адам Міцкевіч нарадзіўся ў карчме па дарозе з Завосся ў Наваградкам. Усё ж большасць навукоўцаў лічыць, што геніяльнага паэта нарадзіўся ў Завоссі 24 снежня 1798 г.

Бацькі паэта Мікалай і Барбара Міцкевічы належалі да беларускай шляхты. Праўда, бацька займаўся ўжо адвакацкай дзейнасцю, і сям'я жыла ў Наваградку. Тут і прайшлі дзяцінства і раніе юнацтва Адама. Прырода, гісторыя, фальклор краю аказалі выключны ўплыў на творчасць паэта. Наваградкам - першая сталіца Вялікага Княства Літоўскага. Тут зараджалася, набірала сілы магутная беларуская дзяржава. У самім Наваградку, у яго ваколіцах захаваўся яшчэ жывыя сляды даўняй гісторыі. Вандроўныя лірнікі на кірмашах усхвалялі ў сваіх песнях патрыятызм і герызм продкаў у барацьбе супраць чужынцаў. На тых самых кірмашах гучалі і беларускія лірычныя песні. Слуга Міцкевічаў Блажэй меў талент казачніка, і вечарамі Міцкевічавы дзеці з заміраннем сэрца слухалі яго казкі. Чаравала польскімі народнымі песнямі служанка Гансеўская.

На Наваградчыне жыло шмат сваякоў Міцкевічаў, сяброў Адама па школе і ўніверсітэце. Летам Міцкевічы жылі ў вёсцы. У шляхецкіх сядзібах юнак праводзіў свае летнія канікулы. Тут паэт прымаў удзел у абрадавых святах, далучаўся да песень, легендаў і паданняў краю. Беларускі фальклор жывіў талент пісьменніка, надаваў свежасць і арыгінальнасць яго творам, спрыяў таму, што ў хуткім часе Міцкевіч стаў на роўных побач з найвялікшымі еўрапейскімі паэтамі-рамантыкамі.

Гістарычная Літва (сучасная Беларусь) была, па

прызнанні паэта "кальскай яго дум і натхнення". "Літва! Бацькоўскі край..." - такімі словамі пачынаецца яго паэма "Пан Тадэвуш", напісаная ў эміграцыі. Калі Адаму Міцкевічу споўнілася восем гадоў, яго аддалі на вучобу ў дамініканскую школу ў родным горадзе, дзе ён правучыўся дзевяць гадоў. Уражанні ад гэтай школы ў па-

эта былі дваістыя. З аднаго боку, дамініканская школа дала грунтоўныя веды і заклала асновы бліскачай адукацыі Міцкевіча. З другога - суровы рэжым у гэтай навучальнай установе не мог пакінуць цёпрых успамінаў пра гады навучання ў Наваградку.

Час вучобы паэта ў Віленскім універсітэце - вельмі важны перыяд у жыцці Адама Міцкевіча. Ён трапляе ў цікавае асяроддзе. Выкладчыкі былі людзьмі сапраўднай вучонасці, здольнымі захапіць студэнтаў навукамі, далучыць цікаўную моладзь да каштоўнасцяў сусветнага ўзроўня. Прафесары вызначаліся палкім патрыятызмам і балюча перажывалі паняволенне радзімы, страту ёю дзяржаўнасці. Іх настрой і ідэалы перадаваліся студэнтам, якія таксама выходзілі на патрыятычных традыцыйных сваіх сем'яў і краю.

У час навучання ў Віленскім універсітэце Адам Міцкевіч быў адным з ініцыятараў стварэння тайнага студэнцкага згуртавання - Таварыства філаматаў ("тых, хто імкнецца да ведаў"), якое адыграла важную ролю не толькі ў жыцці і творчасці паэта, але і ў беларускім нацыянальным Адраджэнні. Праз нейкі час дзеля пашырэння сваіх поглядаў маладыя людзі арганізавалі аддзяленні прамяністых і філарэтаў ("тых, хто любіць дабрачыннасць"). Хоць пасля заканчэння ўніверсітэта паэт быў накіраваны на працу настаўнікам лацінскай мовы ў Коўно, але з Таварыствам меў цесныя стасункі.

У час вучобы ва ўніверсітэце Адам Міцкевіч пачаў

пісаць. Найбольш папулярным творам той пары была яго "Ода да маладосці". У першых сваіх літаратурных спробах юнак прытрымліваўся патрабаванняў эстэтыкі класіцызму, але хутка памяняў творчую арыентацыю і стаў паэтам-рамантыкам. Крыніцай яго творчага натхнення былі фальклор і гісторыя Наваградчыны. У пераходзе Адама Міцкевіча да рамантызму, у яго творчым узлёце асаблівую ролю адыграла каханне да Марылі Верашчакі. Верашчакі - шляхецкі беларускі род. Галоўная іх сядзіба ў часы Міцкевіча знаходзілася ў Туганавічах (цяпер Баранавіцкі раён).

У 1823 г. улады даядаліся пра дзейнасць Таварыства Філаматаў і Філарэтаў. Пачаліся арышты. Быў зняволены і Адам Міцкевіч, які на той час знаходзіўся ў Вільні, бо ўзяў у гімназіі двухгадовы адпачынак і займаўся творчай працай. Гэта быў ужо вядомы паэт, аўтар зборніка рамантычнай паэзіі "Балады і рамансы", пралога да паэмы "Дзяды" і паэмы "Гражына". Прысуд маладым патрыётам быў суровы: большасць з іх, у тым ліку і Міцкевіч, высылалася ў аддаленыя губерні Расейскай імперыі. Тады ён яшчэ не ведаў, што гэта развітанне з Літвой назавуць сёды, што ён стане выгнаннікам да канца сваіх дзён.

Такім чынам у аснове светапогляду Адама Міцкевіча ляжыць літвінска-беларускі пачатак. І менавіта з гэтага пачатку вырас паэт сусветнага рангу.

Родныя вобразы.

Вандроўка па Вільні разам з Максімам Багдановічам

Ад рэдакцыі.

У гэтым годзе споўнілася 100 гадоў, як быў выдадзены адзіны прыжыццёвы зборнік Максіма Багдановіча. З гэтай нагоды ў лістападзе 2013 г. ў Літаратурным музеі М. Багдановіча адбылася Міжнародная канферэнцыя, пра якую мы ўжо паведамлялі раней. Цяпер прапануем вам азнаёміцца з цікавым дакладам Алега Трусава, аднаго з ўдзельнікаў вышэй згаданай канферэнцыі.

У пачатку XX ст. старадаўняя сталіца Беларусі і ВКЛ Вільня становіцца цэнтрам духоўнага, культурнага і палітычнага жыцця беларусаў. Менавіта тут пачала фармавацца беларуская нацыянальная ідэя, адным з выразнікаў якой і стаў Максім Багдановіч.

Вільня вабіла таленавітых і актыўных асоб не выпадкова. Не толькі старажытныя архітэктурныя помнікі, але і імклівы прагрэс надаваў гораду такое прыцягальнае аблічча. Пасля таго, як у 1860-1862 гг. праз Вільню была пракладзена чыгунка Санкт-Пецярбург-Варшава, горад хутка пачаў расці. У 1893 г. тут з'явілася конка, у 1896 г. - тэлеграф і тэлефон, у 1905 г. на вуліцах Вільні з'явіліся першыя аўтамабілі, а ў 1908 г. - трамвай.

І ў 1911 г., якраз калі горад наведвае Багдановіч, насельніцтва Вільні складала ўжо 186 тысяч чалавек. Нават не гледзячы на часы русіфікацыі цягам XIX ст., перабудову касцёлаў у праваслаўныя цэрквы, закрыццё ў 1832 г. Віленскага ўніверсітэта, горад становіцца для жыхароў былога ВКЛ сімвалам мінулага характава страчанай дзяржавы. За Вільняй замацоўваецца статус святыні, помніка нацыянальнай культуры ў першую чаргу для гістарычных ліцвінаў, характэрным прадстаўніком якіх быў Адам Міцкевіч - удзельнік польскамоўнага ліцвінскага руху, што працягваўся да канца XIX ст. - пачатку XX ст.

З 1883 г. пачалося літоўскае (альбо летувіскае) адраджэнне, калі ва Усходняй Прусіі з'явілася іх першая газета "Ausra". Літоўская інтэлігенцыя таксама пачала прэтэндаваць на Вільню, як на сваю спрадвечную гістарычную сталіцу.

Пачынальнікам жа беларускага адраджэння лічаць Францішка Багушэвіча, які таксама жыў і працаваў у Вільні з 1884 да 1898 г. адвакатам у Акруговым судзе, што мясціцца ў былым палацы Тышкевічаў. Якраз на Віленскі перыяд жыцця прыпадае большая частка літаратурнай дзейнасці Багушэвіча.

Дзякуючы таму, што ў Вільні ў пачатку XX ст. дзейнічаюць разнастайныя беларускія грамадскія арганізацыі, выходзяць беларускія газеты і кнігі, горад становіцца сапраўднай сталіцай для беларускага народа. Менавіта тут беларуская інтэлігенцыя пачынае працоўваць беларускую нацыянальную ідэю, для чаго быў распачаты пошук у нашай гісторыі агульнай нацыянальнай калектыўнай ідэі. Пospеху ў гэтым дасягнуў вядомы грамадскі дзеяч і пісьменнік Вацлаў Ластоўскі, які ў 1910 г. у Вільні напісаў і выдаў у друкарні Марціна Кухты асобнай кнігай "Гісторыю Беларусі", як гісторыю самастойнай краіны і народа. Ён першым сфармуляваў палажэнні аб беларускай дзяржаўнасці ў часы Полацкага княства і лічыў ВКЛ менавіта беларускай дзяржавай.

Нямала даведаўся ад Ластоўскага і Багдановіч, калі ў чэрвені 1911 г. прыехаў у Вільню і на дзве ночы застаўся ў рэдакцыі газеты "Наша ніва", што размяшчалася на вуліцы Завальнай, дзе разам яны вялі гутаркі "ад змяркання да святання". Асаблівае ўражанне зрабілі на Багдановіча рукапісы старажытных кніг і дакументаў, а таксама слухі паясы. Багдановіч цалкам падзяляў погляды Ластоўскага і плённа працаваў на тое, каб беларускую літаратуру можна было вымяраць

"еўрапейскай меркай".

З Вільняй звязаная і гісторыя св. Ганны, вежу-званіцу з гадзіннікамі на плошчы Гедыміна, вельмі старажытную Медніцкую вежу-браму з размешчаным на версе гербам ВКЛ "Пагоня" (пазней вежа стала называцца Вострай брамай).

Разгледзім гісторыю гэтых старажытных помнікаў архітэктурна больш падрабязна.

Фундатарам будаўніцтва касцёла св. Ганны быў Вялікі князь Аляксандр у 1495-1500-х гг. Потым гаспадары змяняліся, пакуль з 1581 г. тут не запанавалі бернардынцы. Пасля вялікага пажару будынак у 1574-1582 гг. быў капітальна адрамантаваны ў стылі позняй беларускай готыкі. Менавіта тады і з'явіліся ўнікальныя зорчатыя скляпенні ў інтэр'ерах касцёла, аб'ём якога мае памеры 19x8,7 м. На прыгажосць і адметнасць пабудовы ўказвае і добра вядомая многім гістарычная легенда пра тое, як у 1812 г. на гэты помнік беларускага дойлідства звярнуў увагу імператар Францыя Напалеон, які, пасля ўзяцця горада, нібы сказаў у захапленні ад прыгажосці храма наступнае: "Калі б я мог паставіць гэты касцёл на далонь, я перанёс бы яго ў Парыж". Багдановіч жа ў вершы "Касцёл св. Анны ў Вільні" раіў прыйсці да будынка, "каб залячыць у сэрцы раны, забыць пра долі цяжкі глум".

У XIX і пачатку XX ст. адбылася апошняя рэстаўрацыя касцёла, і Багдановіч пабачыў яго ў тым выглядзе, у якім

той захаваўся да нашых дзён. У другой палове XX ст. гэтаму помніку прысвяцілі шматлікія публікацыі як літоўскія, так і беларускія даследчыкі. Сярод такіх даследчыкаў можна адзначыць Альге Янківічэне з яе кнігай на літоўскай мове "Ансамбль готыкі Вільні", выдадзенай у Вільні ў 1981 г. Сп. Альге ў свой час надрукавала і ў беларускім часопісе "Помнікі гісторыі і культуры Беларусі" цудоўны артыкул пра беларускую готыку, які вельмі не спадабаўся мясцовым цемрашалам. "Якая готыка можа быць у "лапцожнікаў"-беларусаў?" - абураліся яны і пісалі лісты-скаргі ў адпаведныя інстанцыі. Літоўцы ў свой час заснавалі цудоўную серыю брашурак, прысвечаных шэдэўрам мясцовай архітэктурны. Я набыў у Вільні ў 80-ых гг. мінулага стагоддзя шмат гэтых выданняў і прывёз у выдавецтва "Польмя", прапанаваўшы заснаваць падобную серыю ў Беларусі. Рэдакцыя пагадзілася і ў 1989 г. выйшла першае выданне. У 1990 г. я выдаў у межах гэтай серыі кніжачку пра Лідскі замак "Старадаўніх муроў адраджэнне. Мінулае і сучаснасць Лідскага замка" накладам 20 тысяч асобнікаў.

Пра славетную вежу-званіцу каля Кафедральнага сабора пазней пісаў у вершы "Вулікі Вільні зіяюць і гулка грымяць!" так: "І на вежы, як круглае вока савы, цыферблат - пільны сведка мінулых учынкаў". І, сапраўды, вежа вельмі

і, паколькі кантралявала дарогу на Меднікі (ці Медзінікай), спачатку атрымала назву Медніцкай брамы. Дарэчы, Медніцкі гасцінец - гэта старажытная дарога з Вільні да Менска. А ўжо ў другой палове XVI ст. вежу-браму перабудавалі ў стылі позняй готыкі і маньерызму, але захавалі круглыя гарматныя байніцы. Тады ж фасад і быў аздоблены гербам ВКЛ "Пагоняй". На старажытных планах памер пабудовы пазначаўся 11,2x10,2 м. За брамай пачыналася паўднёвае прадмесце Вільні, якое называлася Востры канец і таму з 1556 г. назву змянілі на Вострую браму. У 1711-1712 гг. з боку горада да вежы-брамы прыбудавалі мураваную капліцу, дзе знаходзіцца абраз чудатворнай Божай маці Вострабрамскай, шырока вядомай як у Літве, так у Польшчы і Беларусі.

Багдановіч у сваіх вершах даў апісанне не толькі помнікаў Вільні, але і яе жыхароў, цэлых вуліц і двораў, што дазваляе назваць яго паэтычным летапісцам тагачаснага жыцця віленчукоў. У якасці прыкладу можна прыгадаць вершы: "На глухіх вулках - ноч глухая", "У Вільні", "Ад спёкі пышучы дахі і асфальт" і іншыя. Дарэчы, у Менску асфальт з'явіўся толькі ў 30-ыя гады XX ст., што чарговы раз указвае на прагрэсіўнасць і адметнасць Вільні пачатку XX ст. Гэтую адметнасць і рамантызаваў Багдановіч, дзякуючы якому яна стала для беларускай паэзіі

старажытная, асабліва яе ніжняя акруглая частка. Калі ж у 1786-1801 гг. славны беларускі дойлід, прафесар Віленскага ўніверсітэта Лаўрэн Гучэвіч перабудоваў галоўны сабор Вільні ў стылі класіцызму, то і вежа набыла пэўную відазмяненні - трохпавярховую васьмігранную надбудову. Самы верхні паверх з кожнага боку аздобілі гадзіннікамі, што і ўразаў Багдановіча.

І ўсё ж адным з самых вядомых і найпрыгажэйшых вершаў паэта з'яўляецца "Пагоня", прысвечаная Вострай браме - знакамітаму помніку Вільні (асабліваю вядомасць якому сярод беларусаў і прынёс твор Багдановіча) і размешчанай на версе будынка выява герба ВКЛ.

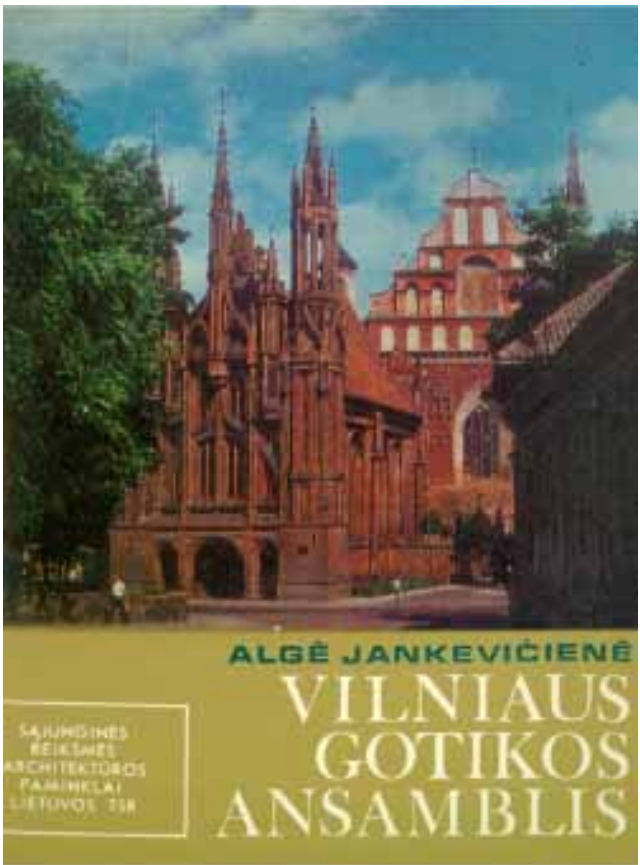
Вострая брама была пабудавана ў 1503-1514 гг., як частка гарадскіх умацаванняў,

сімвалам "вечнага горада, беларускай Мекай".

Пра Вільню таксама пісалі Якуб Колас і Янка Купала, Наталля Арсеннева і Алаіза Пашкевіч, Максім Гарэцкі і Уладзімір Жылка, Уладзімір Караткевіч і Сяргей Панізінік, Адам Глобус і многія, многія іншыя. Таму ў экспазіцыі музея Максіма Багдановіча помнікам архітэктурны нашай старажытнай сталіцы, безумоўна, трэба надаць належнае месца.

Алег Трусаў,
кандыдат гістарычных
наук.

На здымках: кніга Альге Янківічэне "Ансамбль готыкі Вільні" з выявай касцёла Св. Ганны на вокладцы; панарама Вільні з Вострай брамай на прырэдным плане; плошча Гедыміна.

Пісьменнік Іван Кандрацьёў - наш зямляк

Беларусы - таленавіты народ, які раскідвае свае таленты па свеце і забывае іх збіраць. Хоць даўно ўжо напеў той час, калі трэба збіраць іх у сваю грамаду. Усе ведаюць аповесць А. Пушкіна "Дуброўскі", якую вывучалі ў школе. А ці ведаюць нават настаўнікі літаратуры, што А.С. Пушкін сумеў спісаць вобраз Дуброўскага з прыроды. Гэта быў збыднелы беларускі шляхціц з мястэчка Раванічы Ігуменскага (цяпер Чэрвенскага раёна) Павел Астроўскі, які нарадзіўся там у 1810 годзе, удзельнік паўстання 1830-1831 гадоў у Беларусі. Паэт Пушкін сустрэў Астроўскага ў Пскоўскім астразе. І што цікава, Астроўскі ўцёк з астрага і недзе знік. Яго не знайшлі, а пасля і шукаць перасталі. І зварніце ўвагу, як са звычайнага беларускага паўстанца, Аляксандр Сяргеевіч напісаў цікавы вобраз бунтаря, які кахае суседскую паненку. І такім чынам Пушкіну ўдалося абмануць цензуру і расказаць пра беларускага паўстанца.

А цяпер пра рускага пісьменніка Івана Кандрацьёва (1849 - 1904), які жыў і пісаў у Маскве. А нарадзіўся ён у вёсцы Каловічы, што каля Вілейкі. Па бацьку ён Казіміравіч, але запісалі Кузьміч. Іван Казіміравіч - паэт-песеннік, гісторык, драматург, краязнавец. А чаму мы пра яго нічога не ведаем? Справа ў тым, што яго творы не заўсёды ўпісаліся ў афіцыйную ідэалогію бальшавікоў, а таму і забыліся пра яго. Нагадаю, што я ў 1957 годзе закончыў сярэднюю школу і нічога не ведаў пра паэта Сяргея Ясеніна. Пра яго на ўроках не гаварылі, а кнігі не друкаваліся.

Вось цяпер і творы Івана Кандрацьёва ў Расіі вяртаюцца з забыцця. А нам у беларускую літаратуру вяртае Івана Кандрацьёва яго зямляк-аднавясковец Аляксандр Іванавіч Смолік, беларускі гісторык, доктар культуралогіі. Сёлета ён выдаў кнігу "Божы дар Івана Кандрацьёва" (Мінск, БДУКМ, 2013). Кніга немалая - 260 старонак. У ёй аўтар распявае пра творчую спадчыну і жыццёвы лёс свайго земляка, які быў славуці і вядомы ў другой палове XIX стагоддзя ў Расіі. Як піша ў прадмове да гэтай кнігі Б.У. Святлоў (міністр культуры Рэспублікі Беларусь): "Шлях да кнігі быў доўгі і складаны. Аўтар шукаў матэрыял у архівах, бібліятэках, кнігарнях, букіністчных крамах, але знайшлі звесткі пра літаратара з Віленічыны не ўдалася... Толькі ў літоўскіх архівах і Віленскай бібліятэцы пашанцавала натрапіць на асобныя звесткі аб пачатку творчай дзейнасці пісьменніка. Творы, што складаюць літаратурную спадчыну І.К. Кандрацьёва, у асноўным сканцэнтраваны ў Расійскай дзяржаўнай бібліятэцы, якая стала на

Іван Кандрацьёў

працяглы час рабочым кабінетам А. І. Смоліка".

Кніга пра Кандрацьёва складаецца з дзвюх частак: "На роднай глебе", "Масква". Другая частка ў шэсць разоў большая за першую. У першай расказваецца пра паходжанне і юнацтва Івана Кандрацьёва і пачатак яго літаратурнай творчасці ў Вільні. Даведзіцца аўтару пра бацькоў паэта не ўдалося. Паколькі хлопец трапіў у школу кантаністаў у Смаленску ў 1856 годзе, то можна здагадацца, што Іван Кандрацьёў быў сынам адстаўнога салдата і сялянкі. У той час школа кантаністаў - гэта вайсковая школа для хлопчыкаў з 7 гадоў. З гэтай школы Іван праз 2 гады трапіў у фельчарскую школу пры Санкт-Пецярбургскай медыка-хірургічнай акадэміі. Аднак закончыў і яе чамусьці хлопцу не ўдалося, магчыма, на адукацыю патрэбны былі грошы, якіх яго бацькі не мелі. У другой палове 1860-х гадоў Іван Кандрацьёў служыў у канцелярыі Віленскай вучэбнай акругі. У Вільні ён і пачаў займацца літаратурнай дзейнасцю. Друкаваў вершы, а пасля і невялікія жартоўныя п'есы ў газеце "Віленскі вестнік". Свой першы верш "Вільня 22-го октября 1868 г.", напісаны з нагоды асвячэння Прачысценскай царквы, адноўленай з руін, ён змясціў у названай газеце. Праз нейкі час Іван Кандрацьёў пакінуў службу ў канцелярыі і стаў акцёрам, потым памочнікам рэжысёра Рускага тэатра ў Вільні. Першыя вершы, напісаныя ў Вільні, у якіх праслаўляецца праваслаўе не зусім дасканалыя. А. Смолік знаходзіць у кнігах земляка і такія вершы, якія напісаны пад уплывам беларускага фальклору. Такой з'яўляецца песня "Літвінка", музыку для якой напісаў Г. Залагарэнка.

Лічу неабходным пазнаёміць беларускіх чытачоў з гэтай песняй.

Раным-рано
на шырокім Нёмане
За водой літвінка выходила.
Постояла, рученькі сложа,
И, печальная,
к нему заговорила:
"Ой ты, Нёман, Нёман,
Чёрный да суровый!
Где литвин мой храбрый,
Статный, чернобровый?"

По весне отъехал
Он с княжной дружиной,
С длинной, острой пикой
И с трубою длинной!"

Раным-рано
расиумелся Нёман:
На волну волна
бурливо набегала,
Пену белую рвала, кружила,
И, играючи,

литвинке отвечала:
"Не грусти, девчина,
Смертию героя
Пал твой ратник любый
Сред полей и боя!
Крестоносец смелый
Прискакал в дружину:
Прокол он сердце
Твоему литвину!"

Раным-рано
всколыхнулся Нёман,
Руки белые ломаючи, рыдая,
Словно камень,
сорванный с утёса,
В Нёман кинулась
литвинка молодая.

Мне здаецца, што сюжэт гэтай баллады не прыдуман аўтарам, а ўзяты з беларускага фальклору - з легенды або з лірычнай песні. Іван Кандрацьёў у раскрыцці вобраза літвінкі мае папярэдніка ў асобе Адама Міцкевіча. І калі ўважаць разгледзець лексіку і рытміку песні-баллады "Літвінка", дык нельга не звярнуць увагу, што ў ёй сустракаюцца беларусізмы (ці літвінізмы), а таму яна лёгка перакладаецца на беларускую мову.

А. Смолік адзначае, што Іван Кандрацьёў - паэт-песеннік, які абагаціў рускую культуру сваімі песнямі. Такім чынам, можна прадоўжыць яго думку далей. Беларусы ўвайшлі ў рускую культуру не толькі са сваімі кампазітарамі (Казлоўскі, Глінка, Шастаковіч, Шклоўскі, Прыгожы), а і са сваімі паэтамі: Кандрацьёў, Твардоўскі. У свой час песні на вершы І. Кандрацьёва былі вельмі папулярныя. Нагадаю некаторыя з іх: раманы "Очаровательные глазки", "Эти очи - чёрные очи", вядомая песня "По диким степям Забайкалья...". У кнізе даецца адвольны пераклад яе на беларускую мову Вітаўта Мартыненкі "Бадзьяга". Паэтычныя творы І. К. Кандрацьёва склалі два зборнікі вершаў "Думы и были", "Под шум дубрав".

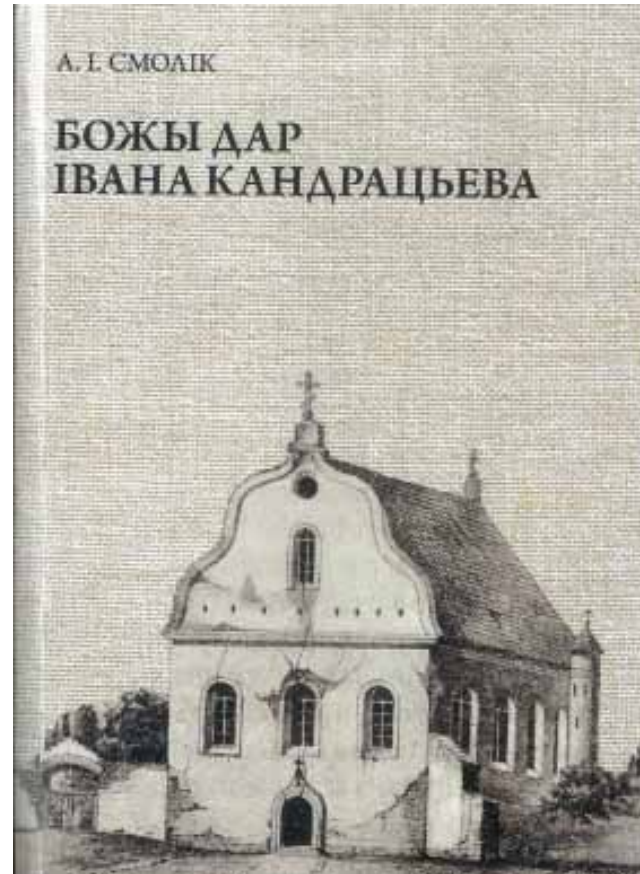
Іван Кандрацьёў таксама вядомы як празаік-раманіст. Ён напісаў некалькі гістарычных твораў: раманы "Гунны", "Драма на Лубянке", "Церковная крамольница", "Роскольные гнезда", "Трифон-сокольник", аповесці "Салтычиха", "Лютая година", "Ермак, завоеватель Сибири" і даведнік "Седа старина Москвы". Усе гэтыя гістарычныя творы выклікаюць цікавасць і ў сучаснага чытача.

"Аб прызнанні драматычных вартасцей п'ес І.К. Кандрацьёва сведчыць не толькі перамога на конкурсе, але і яго прыналежнасць да "Таварыства рускіх драматычных пісь-

меннікаў і оперных кампазітараў", якое было заснавана ў 1874 г. Аляксандрам Астроўскім - стваральнікам рускай драмы", - піша А. І. Смолік. У 1870-1880 гг. Кандрацьёў напісаў некалькі п'ес: "В лесу", "Воевода Волчий Хвост", "Разлучница", "Соколу лес не диво", "Легко отделался" і іншыя.

Сярод шматлікіх твораў Кандрацьёва вылучаюцца яго творы для дзяцей. Яго апавяданні і іншыя жанры для дзяцей увайшлі ў асобны зборнік "Залатая струна", надрукаваны ў 1891 г. Стварыў ён яшчэ некалькі кніг для дзяцей, у якіх, апрача сваіх твораў, змясціў творы вядомых у той час пісьменнікаў. Гэта складзеныя і надрукаваныя ім кнігі: "Полный самоучитель русской азбуки в зоологических картинках", "Искра Божья", "Дома и на воздухе". У апошняй кнізе сабраны ўсе вядомыя на той час гульні і забавы для дзяцей. У кнізе "Искра Божья" даюцца звесткі дзецям аб праваслаўі, гісторыі, геаграфіі, прыродзе. Усё там напісана цікава.

З 1870-х гадоў Кандрацьёў жыў у Маскве і быў сакратаром маскоўскіх перыядычных выданняў. На маскоўскі перыяд адносіцца росквіт яго

творчасці. Сябрамі Івана Кандрацьёва ў Маскве былі вядомыя класікі рускай літаратуры і выяўленчага мастацтва: А. Астроўскі, І. Белавусаў, І. Левітан, А. Саўрасаў, І. Сурыкаў, М. Успенскі і іншыя.

Згінуў Кандрацьёў трагічна. Быў паранены і памёр у бальніцы 1 чэрвеня 1904 г. Яму тады было каля 55 гадоў. Пахаваны быў у Маскве на могілках, але тая могілка пры савецкай уладзе ператварылі ў парк.

Кніга А. Смоліка пра свайго земляка напісана ў навуковым стылі. Аўтар выкарыстоўвае дакументы і кнігі Кандрацьёва, даследуючы з іх факты. Жыццё Івана Кандрацьёва паказваецца ў той гістарычнай атмасферы і ў тым культурным асяродку, у якім яму давялося жыць і пісаць свае творы. Апрача таго даецца характарыстыка асобных твораў Івана Кандрацьёва. У кнізе друкуюцца некаторыя вершы, песні, п'есы і ўрыўкі з празаічных твораў пісьменніка, якія змешчаны ў раздзеле "З сачыненняў І. К. Кандрацьёва" (у кнізе яны на 162-258 старонках). Даецца ў кнізе спіс выкарыстаных крыніц і бібліяграфія.

Кніга выдана невялікім накладам 200 асобнікаў і разлічана на інтэлігенцыю. Але яна напісана вобразна і займальна, а таму спадабаецца шырокаму колу чытачоў.

А. Смолік шмат робіць па вяртанні творчай спадчыны І. Кандрацьёва на Бацькаўшчыну. 25 траўня 2013 г. у Вілейцы прайшлі Кандрацьёўскія чытанні. Дзеля іх выпушчаны навуковы зборнік "Талент, непадуладны часу". У наступным годзе Кандрацьёўскія чытанні пройдуць у Вільні, а затым праз год і ў Маскве. Сёлета ў в. Каловічы мела быць ўстаноўлены памятная дошка з надпісам, што вёска Каловічы - радзіма рускага пісьменніка І. Кандрацьёва. У Расіі творы Кандрацьёва перавыдаюцца. Настаў час і ў Беларусі выдаць некаторыя творы гэтага пісьменніка на беларускай мове. Пара вяртаць таленты на Радзіму.

Сымон Барыс.

Эскізі мемарыяльнай дошкі Івану Кандрацьёву

Святла ў Вілейцы

Шчыра дзякуем за дапамогу!

Старшыні Федэрацыі
прафсаюзаў Беларусі
Сп. Л. П. Козіку
220126, Мінск
пр. Пераможцаў, 21

СПРАВДАЧА

На падставе дагавора дабрачыннай (спонсарскай) дапамогі, заключанага на падставе рашэння выканкама Савета федэрацыі прафсаюзаў Беларусі ад 28.10.2013 № 419, Грамадскае аб'яднанне "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" атрымала ад Федэрацыі Прафсаюзаў Беларусі грашовыя сродкі ў памеры 1950000 (адзін мільён дзевяцьсот пяцьдзясят тысяч) беларускіх рублёў.

У адпаведнасці з пунктам 3 дагавора грашовыя сродкі былі выкарыстаныя на падпіску шэрагу цэнтральных раённых бібліятэк краіны, музеяў, гімназій горада Менска, а таксама ГА "ТБМ імя Ф. Скарыны" на беларускамоўныя перыядычныя выданні Рэспублікі Беларусь. У дадатку №1 да справаздачы абазначаны суб'екты падпіскі і грашовыя сумы.

Да справаздачы дадаюцца копіі плацёжных дакументаў на дзвюх старонках.
Старшыня ТБМ Алег Трусаў.

Дадатак да справаздачы ад 28.10.2013 № 1

№	Суб'ект падпіскі	Тэрмін падпіскі	Сума
1	ГА "ТБМ імя Ф. Скарыны"	шэсць месяцаў	881466 бел.руб.
2	Цэнтральная раённая бібліятэка г. Ляхавічы	шэсць месяцаў	36774 бел.руб.
3	Цэнтральная раённая бібліятэка г. Петрыкаў	тры месяцы	18387 бел.руб.
4	Цэнтральная раённая бібліятэка г. Бялынічы	шэсць месяцаў	36774 бел.руб.
5	Хоцімскі гістарычна-краязнаўчы музей	шэсць месяцаў	36774 бел.руб.
6	Нацыянальны гістарычны музей Беларусі	шэсць месяцаў	36774 бел.руб.
7	Цэнтральная раённая бібліятэка г. Дуброўна	шэсць месяцаў	36774 бел.руб.
8	Цэнтральная раённая бібліятэка г. Клічаў	шэсць месяцаў	36774 бел.руб.
9	Цэнтральная раённая бібліятэка г. Глук	шэсць месяцаў	36774 бел.руб.
10	Клічаўскі краязнаўчы музей	шэсць месяцаў	36774 бел.руб.
11	Жодзінскі краязнаўчы музей	шэсць месяцаў	36774 бел.руб.
12	Бібліятэка УА МДЛУ (г. Менск)	шэсць месяцаў	36774 бел.руб.
13	Цэнтральная раённая бібліятэка г. Маларыта	шэсць месяцаў	36774 бел.руб.
14	Цэнтральная раённая бібліятэка г. Мсціслаў	шэсць месяцаў	36774 бел.руб.
15	Гімназія № 9 г. Менска	шэсць месяцаў	36774 бел.руб.
16	СШ № 190 г. Менска	шэсць месяцаў	36774 бел.руб.
17	СШ № 14 г. Баранавічы	шэсць месяцаў	36774 бел.руб.
18	СШ № 68 г. Менска	шэсць месяцаў	36774 бел.руб.
19	СШ № 60 г. Менска	шэсць месяцаў	36774 бел.руб.
20	Мсціслаўскі гістарычна-археалагічны музей	шэсць месяцаў	36774 бел.руб.
21	Гімназія № 4 г. Менска	шэсць месяцаў	36774 бел.руб.
22	Гімназія № 23 г. Менска	шэсць месяцаў	36774 бел.руб.
23	Гімназія № 14 г. Менска	шэсць месяцаў	36774 бел.руб.
24	Петрыкаўскі раённы краязнаўчы музей	шэсць месяцаў	36774 бел.руб.
25	Тураўскі краязнаўчы музей	шэсць месяцаў	36774 бел.руб.
26	Шумілінскі гістарычна-краязнаўчы музей	шэсць месяцаў	36774 бел.руб.
27	Жабінскі гістарычна-краязнаўчы музей	шэсць месяцаў	36774 бел.руб.
28	Ганцавіцкі краязнаўчы музей	шэсць месяцаў	36774 бел.руб.
29	Нац. гіст.-культурны музей-запаведнік г. Нясвіж	шэсць месяцаў	36774 бел.руб.
30	Ельскі краязнаўчы музей	шэсць месяцаў	36774 бел.руб.
31	Калінкавіцкі дзяржаўны краязнаўчы музей	шэсць месяцаў	36774 бел.руб.

Агульная сума падпіскі: 1966299 бел. руб.

3 іх 1950000 - сродкі ФПБ, а 16299 - сродкі ТБМ.

Старшыня ГА "ТБМ імя Ф. Скарыны"

Алег Трусаў.

Помнік паўстанцам 1863 года з'явіўся ў вёсцы Слабодка Астравецкага раёна

150-ю гадавіну паўстання Кастуся Каліноўскага беларусы ўшаноўвалі цягам усяго 2013 года. Мерапрыемствы, канферэнцыі і прэзентацыі кніг, прысвечаныя гэтаму слаўнаму юбілею, прайшлі ў Беларусі, Літве, Польшчы.

Ідзі, словы паўстанцаў луналі цягам года ў паветры ды натхнялі на годныя ўчынкi. Таму абсалютна лагічна, што сярод беларусаў нарадзілася грамадская ініцыятыва ўшанаваць памяць касінераў, усталяваўшы помнік. Так, у вёсцы Слабодка Астравецкага раёна паўстаў гранітны помнік у выглядзе мяча, уваткнутага ў зямлю. Помнік прысвечаны паўстанцам 1863 года і зроблены выключна на прыватныя сродкі.

- У гэтай работы шмат працятанняў, - пракаментаваў

скульптурную выяву яе аўтар Ігар Засімовіч. - У першую чаргу гэта, канешне, ушанаванне памяці тых, хто загінуў у паўстанні. Тым больш, што спрадвеку свой меч ваяры выкарыстоўвалі як крыж: на яго жагналіся, ім праводзілі загінулых у апошні шлях. Па-другое, гэта нашая, нашчадкаў, бязмерная ўдзячнасць за адвагу, з якой нашыя продкі з косамі ў руках ішлі на царскія пушкі. Два крыжы (каталіцкі і праваслаўны) на рукаятцы мяча маюць агульную перакладзінку - гэта сімвал адзінства хрысціян нашай краіны, якія заўсёды разам - плячо да пляча

- змагаліся за яе свабоду. А надпіс на лязе мяча: "Каго любіш? - Беларусь! - То ўзаемна..." - гэта пароль, якім касінеры абменьваліся паміж сабой.

Меч, усталяваны на пагорку, стаўся маўклівым годным напамінам нашчадкаў пра ўсіх, хто загінуў за Радзіму. Цяпер ідзе праца па стварэнні інфраструктуры, і ўжо праз некаторы час вёска Слабодка будзе рада яна вітаць як замежных турыстаў, так і беларусаў на гэтым знакавым для кожнага з нас месцы.

Еўрарадыё.

Калі за адраджэнне мовы, чытай, спадарства, "Наша слова"!

Шаноўныя сябры, ідзе падпіска на першае паўгоддзе 2014 года. У каталогу інфармацыя пра газету знаходзіцца на ст. 71. Цана змянілася нязначна. У 2014 годзе мы спадзяёмся выходзіць на васьмі палосах. Газета мае добры рэдакцыйны партфель і плануе для друку тэксты самых розных матэрыялаў, з рознымі поглядамі і падыходамі, у тым ліку і адрознымі ад пазіцыі рэдакцыі. Мы будзем працягваць друкаваць мовазнаўчыя і гістарычныя матэрыялы ў выкладанні тых аўтараў, якіх вы не знойдзеце на старонках іншых выданняў. Мы не стараемся навязваць чытачу сваю думку ці погляды, а падаём паведамленні і меркаванні нашых чытачоў. Чытайце, даведвайцеся, думайце. Будзьце з намі, і вы будзеце з усёй Беларуссю.

Гарадзенскі краязнаўчы каляндар

Пабачыў свет пяты выпуск Гарадзенскага абласнога краязнаўчага календара. Укладальнік прафесар Аляксей Пяткевіч, старшыня Гарадзенскай гарадской арганізацыі ТБМ.

У календары пададзена каля паўтысячы важных і цікавых датаў з гісторыі Гарадзеншчыны, што яшчэ раз пацвярджае яе багацце і напоўненасць падзеямі і асобамі праз гады і стагоддзі.

Календары на 2010-2013 гады мелі значны поспех і выклікалі вялікую зацікаўленасць на Гарадзеншчыне, у Менску і ў іншых мясцінах, што і з'явілася асноўным стымулам для выдання календара на 2014 год.

Новы календар з'яўляецца пэўным крокам у развіцці гарадзенскага краязнаўства, паколькі нацэлявае краязнаўцаў з Гародні і рэгіёнаў на працу па пэўных датах і з пэўнымі людзьмі, якія адзначаны ў календары.

Наш кар.

**БЕЛАРУСКІ
НАСТОЛЬНЫ ПЕРАКІДНЫ
КРАЯЗНАЎЧЫ
КАЛЯНДАР
НА 2014 ГОД**

(на матэрыяле Гродзеншчыны)

Складальнік А. Пяткевіч
Рэдактар С. Суднік

Гродна 2013

РП - 1	Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь	
	АБАНЕМЕНТ на газету-часопіс	63865 <small>індэкс выдання</small>
	НАША СЛОВА <small>(назва выдання)</small>	
	Колькасць камплектаў	1
	На 2014 год па месяцах:	
	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12	
	Каму _____ <small>(прозвішча, ініцыялы)</small>	
	Куды _____ <small>(адрас)</small>	
	<small>(паштовы індэкс)</small>	
	ДАСТАВАЧНАЯ КАРТАЧКА	
	на газету-часопіс	
	НАША СЛОВА <small>(назва выдання)</small>	
	Колькасць камплектаў	1
	На 2014 год па месяцах:	
	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12	
	Кашт _____ руб. <small>(па падпісцы)</small>	
	Кашт _____ руб. <small>(пераадрасоўкі)</small>	
	Кашт _____ руб. <small>(па падпісцы)</small>	
	Кашт _____ руб. <small>(пераадрасоўкі)</small>	
	Кашт _____ руб. <small>(па падпісцы)</small>	
	Кашт _____ руб. <small>(пераадрасоўкі)</small>	
	Кашт _____ руб. <small>(па падпісцы)</small>	
	Кашт _____ руб. <small>(пераадрасоўкі)</small>	

